

Uluslararası Uygur Ara tirmaları Dergisi, Sayı: 1/2 2013, Sayfa: 37-40.
Xelqara Uy ur Tetqiqati Journali, San: 1/2 2013, Sehipe: 37-40.
International Journal of Uyghur Studies, Volume: 1/2 2013, Page: 37-40.

TÜRK HALK OYUNU “ÇAYDA ÇIRA” VE UYGUR HALK DANSI “DALDA ÇIRA” ÜZER NE

Nuri MAHMUT*

ÖZET

Türk Halk dansları ile ilgili tarihi süreçler, kendi içinde olu um-geli im zincirini olu turmu tur. Türk halkının milli folk dans kültürünün peyderpey de i imi-geli im sürecine, genetik kökenlerine ık tutmak için öncelikle merkezi Asya'da ya amakta olan toplulukların co rafi, tarihi ve kültürel durumunun halkbilimi disiplini bakımından ara tırılması lazımdır. Bu makalede Türkiye'de oynanmakta olan “Çayda Çıra” halk dansı ile Uygur Türklerindeki “Dalda Çıra” halk dansının köken birli i, tarihi katmanları, çe itli türleri arasındaki folklorik ba lantısı, ortak ve farklı yönleri, aralarındaki etkile imler tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk, Uygur, Halk Dansı, “Çayda Çıra”, Folklor.

ON THE TURKISH FOLK DANCE “ÇAYDA ÇIRA” AND UYGHUR FOLK DANCE “DALDA ÇIRA”

37

ABSTRACT

Historical processes about the Turkish folk dances have created chain of the formation and evolution in itself. In order to elucidate step by step development and genetic roots of the national folk dance culture of the Turkish people, geographical, historical and cultural situation of the communities living in Central Asia should be examined first. This article will be analyzed folkloric connection, common and different aspects, interactions between among unity of origin, historical stratum and various types of the “Çayda Çıra” being played in Turkey with Uyghur folk dance “Dalda Çıra”.

Keywords: Turkish, Uyghur, Folk Dance, “Çayda Çıra”, Folklore.

Elazı yöresine ait halk danslarından “Çay da Çıra” dansı Uygur Türklerindeki halk dansları (halk usulü)ndan “Dalda Çıra” dansına çok benzemektedir. Konusunun, sanatsal ifade eklinin, figürlerinin benzer ve ortak olu unun yanı sıra, müzi inin ritmik-melodik (makamsal) özellikleri bakımından benzerli i de a ırtıcıdır. Gerçi ritimlerde bazı farklılıklar söz konusu ise de, makamları aynıdır. Örne in “Çayda Çıra” dansı 8/10 ritimde, ırvan makamındadır. “Dalda Çıra” Da ise 4/5 ritimde, Ka gar makamındadır. ki makamın dizileri aynı, adları farklıdır. Her iki dansın koreografisine baktı ımızda birçok hareketin aynı oldu unu ya da aynı hareketin tersten kullanıldı ımı görürüz. “Çayda Çıra” ve “Dalda Çıra” dansının koreografilerini kar ıla tırdı ımızda a a ıdaki gibi tablo ortaya çıkar:

* Dr., Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı, zmir – TÜRK YE, E-posta: nuri_54@hotmail.com.

“Çayda Çıra”da

Diz oynatma

Yarı Kar ılama

Bedenin sa a- sol döndürülü ü

Diz kırma

Takip Adım

Yan yana yarı dönerek yürüme

Mumların yerde bırakılarak alkı tutulması

Mumların ba üstünden ve a a ıdan döndürülmesi

Elde ta ınan mumların beden diliyle iki ileri bir geri alınması

“Dalda Çıra”da

Tiz oynatmaq

Yérım qar ilamaq

Bedenini oñ a sol a qariti .

Tiz qoyu

Teqip qedem

Yan -yan yürüp aldı arqı a yérım çö üle .

Uygur Türklerindeki “Dalda Çıra” dansı öyle yapılıdır: Güzel yaz akamları ba -bostanlı ye il alanlarda a aç dalları çırılar (Fanus)la süslenir. Köy halkı meydana toplanır, sofralar kurulur, fakır-zengin herkes doyurulur. Sofra toplandıktan sonra, köy çalgıcıları (sazendeler) “Dalda Çıra” arkısını çalmaya ba larlar. Dansçı üzerinde mum yanan tabakları ellerinde tutarak ortaya çıkar. Herkesi selamladıktan sonra bir masanın üzerine çıkar ve dans etmeye ba lar. Seyirciler “Dalda Çıra” türküsüne e lik eder, müzi in meyan bölümünde genç kız ve erkekler masanın etrafında dönerek dans ederler. Oyun zirveye ula ır.

Resim 1: Uygur Halk Dansı “Dalda Çıra”¹

“Çayda Çıra” dansının kökenleri ile ilgili kaynakların bazılarında, bu dansın son dönemlerde ortaya çıktığı, kaynağının da efsane ve rivayetlere dayandığı belirtilirken, bazılarında kale ile ilgili kilendirilerek bir kalenin düman i galinden kurtarılması, Do u Roma’ya karşı elde edilmiş zaferin kutlanmasına dayandığı ifade edilmektedir.² Bazılarında ise Zerdüş dini inancının etkisi altında ortaya çıktığı³, eskiden tarikatların ayinlerinde oynandığı ileri sürülmüştür.⁴ Bugün de Orta Asya’daki bir çok Türk boyunda ate le ilgili danslar icra edilmektedir.

¹ “Uygur 12 Muqamı”, “Qe qer Me rep Muqamı”ndan görüntüler”, Xnjiang Medeniyet Nezareti Ses Yayınları Ne riyatı, Haziran 1998.

² Mehmet Ali Abakay, “Çayda Çıra’nın Hikayesi”, <http://www.edebiyatdostlari.com.makaleler> (15. 11. 2009)

³ Abdu ükkür Mehmet Emin, **incangniñ Tang Devrideki Nax a-Usul Sen’iti**, incang Xelq Ne riyatı, Urumçi, 1980, s. 80.

Türklerin dans kültürü ile ilgili ilk kayıtlara Çin tarih kaynaklarında rastlamaktayız. Tang Sülalesi dönemi yazarlarından Jiang Zhou'nun “Saray Erkanının Genel Hatıraları” adlı kitabına göre 15-16 Ocak 713'de Enhua -men Kapısı'nın di vında 20 metre yükseklikte A açlar Fanuslarla süslenmi , çe itli ziynet e yaları takmı kız ve kadınlar ellerinde Çıralarla dans ederek arki söylemi lerdir⁵. Yine “Eski Tang-name. Ruy Zhong Hatıraları” na göre, 1-2 ubat 713 Ak amı Türkistanlı ate dini rahiplerinden Pu-Tu'nun davetiyle imparator Ruy Zhong “Dalda çıra” dansını seyretmi tir.⁶ Tang Sülalesi döneminin ünlü airlerinden Liu Yushi'nın “Çıra Na meleri” adlı iirinde “Dinledik Çıra' ezgilerini biz yine” mısrası geçmektedir.⁷

Türklerin müzik ve dans kültürü ile ilgili en eski bulgular Antik Çin'in Kuzey bölgelerindeki Buda ma aralarıdır. Miladi 1-5. yüzyıllara ait bu ma araların kalıntıları günümüze kadar korunmu tur. Bu ma aralarda Türklerin Müzik ve dans kültürü ile ilgili resim ve heykeller bulunmaktadır. Bunlardan Do u Türkistan bölgesindeki Küsen- orçuk ve Huçu ma aralarında ellerine mum yakılmı tabakları alarak dans etmekte olan dansçıların ve arkasında dansa çalgılarıyla e lik eden müzisyenlerin görüntüleri vardır.

⁴ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-2241/ates-ve-oyun.html>

⁵ Eski Tangname, Müzik Tezkiresi, Ruy Zhong Hatıraları, C. 3-5-15, Shuju Ne riyatı, 1956.

⁶ virgul'un Yerel eceresi, s. 81

⁷ Abdu ükür Mehmet Emin, age., s. 80

Resim 2: Huçu Ma aralarındaki “Ate Dansı”na Ait Resimler(5.- 6.yy)⁸

Bunlar Türklerin milli kültür ve sanat hayatının yansımalarıdır. Türk milli kültürünün tarihi geçmi i ve bugünkü durumuna baktı ımızda aradan yüzyıllar geçmi olmasına ra men genetik özelliklerini kaybetmedi ini, aralarında süreklili in oldu unu görürüz.

Sonuç itibariyle, Türklerin geleneksel dans kültürü kendine has özelliklere sahiptir. Bu danslar Türklerin estetik anlayı nı yansıtır. “Çayda Çıra” ve “ Dalda Çıra” dansları konu, ifade, koreografi ve icra tarzı bakımından benzer özelliklere sahiptir. Söz konusu dansların tarihi katmanları üzerindeki yaptı ımız inceleme bugün Türkiye’de icra edilmekte olan “Çayda Çıra” dansının Uygur Türklerinin antik devirlerden bugüne kadar muhafıza ederek sürdürdükleri “Dalda Çıra” dansının aynı kökenden geldi ini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- ABAKAY Mehmet Ali, "Çayda Çıra'nın Hikayesi", [http://www.edebiyatdostlari.com.makaleler](http://www.edebiyatdostlari.com/makaleler) (15. 11. 2009)
- EM N Abdu ükür Mehmet, **incangniñ Tang Devrideki Nax a-USul Sen’iti**, incang Xelq Ne riyatı, Urumçi, 1980.
- _____, “Batı Bölgelerdeki Ta Kemir Sanatı”, **Qe qer Pedagoji Universiteti İmi Jurnili**, Sayı: 1, Ka gar 1980.
- “Uygur 12 Mukamı”, “Qe qer Me rep Muqamı”ndan Görüntüler”, incang Medeniyet Nezareti Ses Yayınları Ne riyatı, Haziran 1998. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-2241/ates-ve-oyun.html>
- **Eski Tangname, Müzik Tezkiresi, Ruy Zhong Hatıraları**, Cilt: 3-5-15, Shuju Ne riyatı, 1956.
- virgul’un Yerel eceresi.

⁸ Abdu ükür Mehmet Emin, “Batı Bölgelerdeki Ta Kemir Sanatı”, **Ka gar Pedagoji Üniversitesi İmi Dergisi**, S. 1, 1980.